

Litteratur

Idar Møglestue: Kriminalitet og sosial bakgrunn. Samfunnsøkonomiske studier nr. 11. Statistisk Sentralbyrå, Oslo 1962. 194 sider. Pris kr. 7.—.

Overlege Johan Scharffenberg var lege ved Botsfengslet fra 1. oktober 1919 til han ble arrestert av de tyske okkupasjonsstyrker i september 1940. I dette tidsrommet førte han journaler hvor han ga utførlige beskrivelser av de innsattes sosiale og personlige forhold. Disse opplysningene ble samlet inn dels gjennom samtaler med de innsatte, og dels på grunnlag av gjennomgåelse av saksdokumenter og ved henvendelse til offentlige og kommunale myndigheter som den innsatte hadde vært i kontakt med.

Det er dette materialet Idar Møglestue har bygget på. På ett enkelt punkt har han imidlertid komplettert det. Overlege Scharffenbergs materiale gir bare opplysninger om de straffesanksjoner de innsatte hadde pådratt seg i tiden forut for innsettelsen i Botsfengslet, mens Møglestue ved en gjennomgang av Botsfengslets fangeruller og Straffe-registeret har ført det å jour fram til utgangen av 1957.

På hver sin måte har Scharffenberg og Møglestue bidratt til at resultatet har blitt så vellykket — Scharffenberg ved sitt nitide og uhyre tidkrevende arbeide med å samle inn data, data som har gitt Møglestue rik anledning til å benytte sine statistiske kunnskaper og metodiske innsikt.

Undersøkelsen omfatter i alt 4327 innsatte. Dette er samtlige første gangs innsatte i Botsfengslet i 20-års perioden fra 1920 til 1939, med unntak av 43 personer som av forskjellige grunner måtte utelates. De innsatte blir beskrevet ut fra syv sett av data: familiebakgrunn, oppvekstforhold, evner og utdanning, bosted, ekteskapelig stilling, arbeidsforhold og edruelighetsforhold.

Undersøkelsen faller i tre deler. Først gjør Møglestue rede for det teroretiske og metodiske opplegg for undersøkelsen — noe som han stadig vender tilbake til og utdypet nærmere etter hvert som fremstillingen skrider fram. I den andre delen ser han de enkelte bakgrunnsfaktorer i relasjon til kriminaliteten, og undersøker i hvilken utstrekning de synes å stå i sammenheng med kriminaliteten eller ikke. Og tilslutt forsøker han å beregne tallmessig den vekt de enkelte kriminalitetsfaktorer har hatt.

Det er bestandig med en viss skepsis man åpner en bok som gir en statistisk beskrivelse av de innsatte i en fengselsanstalt. Man vet på forhånd hva man møter — fattigdom, alkoholisme, arbeidsløshet, åndsvakhet; kort sagt et representativt utvalg av denne verdens elendighet samlet på ett Brett. For den som har sitt daglige virke i vedkommende anstalt eller som i andre egenskaper kommer i kontakt med de innsatte, kan selvfølgelig slike opplysninger i seg selv være av stor interesse — de gir ham et bedre grunnlag til å vurdere anstalten og dens

klientel. For den alminnelige leser er derimot opplysningene isolert sett av begrenset interesse — for at de skal kunne interessere ham kreves det at de settes inn i en videre ramme. Hvis det f. eks. opplyses at så og så mange av de innsatte er alkoholmisbrukere, vil han gjerne vite om dette er flere eller færre enn i andre grupper som det er naturlig å sammenlikne med. Riktignok vil leseren ofte på grunnlag av sine egne erfaringer kunne trekke slutninger om dette. Men i mange tilfelle vil det bli gitt opplysninger som han ikke er i stand til å vurdere — og hva som er enda viktigere, hans slutninger vil ofte bli gale fordi han ikke har noe realistisk bilde av de faktiske forhold.

Møglestue gir på side 54 og 55 et illustrerende eksempel på dette. Han finner at 19 % av de innsatte på Botsfengslet hadde sinnssyke slektninger. Dette er jo en høy prosent, og hadde Møglestue latt det bli med det, ville vel de fleste lesere uten nærmere ettertanke ha trukket den konklusjon at undersøkelsen viste at sinnssykdom i familien og kriminalitet sto i sammenheng med hverandre. Men, sier Møglestue, den alminnelige risiko for å bli sinnssyk før fylte 55 år er anslått til 3 %. Og de innsatte har mange slektninger. Beregner man derfor den hyppighet av sinnssykdom man skulle vente å finne etter de alminnelige risikotall, viser det seg at utbredelsen av sinnssykdom i de innsattes familier er betydelig *mindre* enn det man skulle vente å finne på grunnlag av disse risikotallene.

For svært mange av de data undersøkelsen bygger på, finnes det imidlertid ikke sammenlignbare data for andre grupper av personer. På de fleste områder er derfor Møglestue avskåret fra å foreta slike sammenligninger. Men det er ikke med særlig beklagelse han avstår fra dette — i noen uttalelser som nærmest har karakter av en programerklæring stiller han seg stort sett skeptisk til kontrollgruppemetoden. Denne metoden bygger i sin enkleste form på at man tar for seg en gruppe av lovovertrедere, og sammenlikner denne med en gruppe av lovlydige. Dersom det da viser seg at visse kjennetegn forekommer hyppigere i lovbrütergruppen enn i kontrollgruppen, kan man trekke den slutning at disse kjennetegnene på en eller annen måte står i sammenheng med kriminaliteten. Møglestue hevder imidlertid at et slikt skille mellom lovovertrедere og lovlydige ofte vil være lite hensiktsmessig. Nyere undersøkelser har vist at mange lovovertrедelser ikke blir oppdaget — og om de blir oppdaget, vil ikke alltid gjerningsmannen bli registrert som lovovertrедer av rettsmyndighetene. Følgelig vil enhver gruppe av lovlydige også omfatte mange personer som i realiteten er lovovertrедere. På den annen side vil en gruppe av lovovertrедere oftest omfatte en ytterst heterogen samling av personer — fra personer for hvem lovovertrедelsen er en enkeltstående og relativt unnskyldelig begivenhet til de mest forherdede vanforbrytere. Det finnes altså ikke noe absolutt skille mellom lovovertrедere på den ene side og lovlydige på den annen — men bare en gradvis overgang fra de mest til de minst lovlydige. En todeling vil derfor ofte være mer

eller mindre tilfeldig, og en sammenlikning av de to grupper lite fruktbar.

Stort sett er Møglestues innvendinger berettigede. Men som jeg skal komme tilbake til, er det et spørsmål om ikke den metode han selv benytter seg av, for en stor del rammes av de samme innvendinger som han retter mot kontrollgruppetmetoden.

Selv om Møglestue prinsipielt stiller seg skeptisk til kontrollgruppetmetoden, benytter han den likevel i en begrenset utstrekning. Og mot den bruk han gjør av metoden, kan det reises en annen innvending. Skal en sammenlikning med en kontrollgruppe ha verdi, må betingelsen være at denne gruppen på flest mulig av de områder som *ikke* skal sammenlignes er så lik lovbrystergruppen som mulig. I de fleste tilfelle hvor Møglestue foretar slike sammenlikninger, bruker han imidlertid data som gjelder normalbefolkningen. Og som det fremgår av hans undersøkelse, atskiller de innsatte på Botsfengslet seg på mange måter fra normalbefolkningen. De innsatte var f. eks. oftere bosatt i byer og fra lavere sosiale lag enn normalbefolkningen. Og nettopp i de lavere sosiale lag i byene vil trolig nettopp de faktorer undersøkelsen omfatter — familiebakgrunn, oppvekstforhold osv. — være distribuert på en annen måte enn innenfor normalbefolkningen. Men fordi Møglestue i så liten grad benytter seg av kontrollgruppetmetoden, blir imidlertid disse innvendinger relativt uvesentlige.

Møglestue har istedet valgt en annen fremgangsmåte. Istedenfor å sammenlikne de innsatte med en gruppe bestående av presumptivt lovlydige, foretar han en intern analyse mellom de forskjellige grupper av innsatte. Han tar utgangspunkt i det faktum at en gruppe av lovbrystere kan spaltes opp i undergrupper, etter hvorvidt kriminaliteten er mer eller mindre massiv. Dermed blir det mulig å studere forskjellene i bakgrunnsfaktorer for personer med ulike grad av kriminell belastning. Dersom en bestemt faktor står i sammenheng med kriminaliteten, skulle man vente at den ville vise sterkere utslag jo mer massiv kriminaliteten var. Uttrykt i relasjon til et statistisk materiale: Man skulle vente å finne at vedkommende kriminalitetsfaktor var mer utbredt i en gruppe med større kriminell belastning enn i en gruppe hvor belastningen var mindre.

At Møglestue i det alt vesentlige holder seg til en slik intern analyse, er en stor fordel ved undersøkelsen. De fleste av de data den bygger på er utpreget skjønnsmessige. Det er f. eks. et skjønn som er avgjørende for hvilke opplysninger som skal ansees for relevante ved avgjørelsen av om en person er alkoholmisbruker eller ikke, og hvilken vekt de forskjellige opplysninger skal tillegges ved avgjørelsen av spørsmålet. Ved sammenlikninger med en kontrollgruppe ville disse skjønnsmessige vurderingene skapt nesten uoverstigelige vanskeligheter. Ved at undersøkelsen er begrenset til en intern analyse blir imidlertid innvendingen mindre vesentlig. At innsamlingen, vurderingen og klassifiseringen av opplysningene er foretatt av en og samme person — overlege Scharffenberg — gir en ganske stor garanti for at de retnings-

linjer som hele tiden er fulgt har vært ensartede, og at opplysningene derfor er internt sammenliknbare.

Vanskeligheten ved denne metoden er imidlertid å finne et mål for den kriminelle belastning. Og Møglestue velger her å ta utgangspunkt i det antall sanksjoner for forbrytelser som den innsatte har pådratt seg. En person som er straffet en gang blir derfor ansett for mindre belastet enn en som er straffet to ganger, og begge som mindre belastet enn en som har pådratt seg tre sanksjoner osv. En slik indeks kan synes enkel, men den er utvilsomt — uten at Møglestue nevner det — valgt først etter at mange andre alternativer har vært forsøkt. Og holdbarheten av den synes også å bli bekreftet gjennom hele undersøkelsen; det er en nesten utrolig overensstemmelse mellom antallet sanksjoner og forekomsten av visse sosiale bakgrunnsfaktorer.

På den annen side kan det som nevnt reises noen av de samme innvendinger mot denne metoden som de Møglestue retter mot kontrollgruppemetoden. På samme måte som det kan være tilfeldigheter som er avgjørende for hvorvidt en person blir registrert som lovovertreder eller ikke, kan tilfeldigheter spille inn når det gjelder hvor mange sanksjoner en lovovertreder pådrar seg. Og nettopp den hovedbegrunnelse Møglestue gir for sin metode — at den viser klare forskjeller mellom gruppene alt etter hvor kriminelt belastet de er — kan med like stor rett brukes om kontrollgruppemetoden. Også de undersøkelser som har benyttet seg av denne metoden synes å bekrefte at den er fruktbar — dersom det faktum at man finner konsistente forskjeller kan tas som en indeks på fruktbarheten av en metode.

Den metode Møglestue legger til grunn representerer selvfølgelig ikke noe helt nytt i kriminologien; skillet mellom engangsforbrytere og residivister har lang hevd, og i de fleste undersøkelser har i hvert fall disse to grupper vært holdt fra hverandre. Men det er så vidt jeg vet første gang den har fått en så klar utforming, og har blitt gjennomført så konsistent som i denne undersøkelsen. Og dette er en av de ting som gjør arbeidet så verdifullt. Det forhold at materialinnsamlingen ble avsluttet i 1939, mens bearbeidelsen først er foretatt 20 år senere, har desuten gitt undersøkelsen den fordel at det har vært mulig å få med de sanksjoner som er blitt ilagt også i en lang periode etter den opprinnelige dom. Dermed har man unngått at personer som senere skulle vise seg å bli sterkt kriminelle, blir klassifisert som lite kriminelle, fordi de på klassifiseringstidspunktet sto ved begynnelsen av sin karriere — en feilkilde som har nedsatt verdien av mange tidligere undersøkelser.

Imidlertid kan det på et annet punkt settes spørsmålsteget ved hensiktsmessigheten av i dette tilfelle å legge antallet sanksjoner til grunn ved bedømmelsen av en persons kriminelle belastning. Undersøkelsen omfatter som nevnt 20-års perioden 1920—1939. Men de som ble innsatt i denne perioden omfatter lovovertridere gjennom et meget langt tidsrom. De eldste av de innsatte var født omkring 1850 og de yngste omkring 1925, dvs. at sanksjonene kan datere seg fra forskjellige tids-

rom innenfor en periode av nær hundre år. Både lovgivningen, politiets effektivitet og registreringspraksis — for bare å nevne noen momenter — har utvilsomt undergått store endringer i denne perioden. Når det gjelder det siste punktet, er det nok å nevne at ifølge Møglestue ble det til strafferegistret — som er den mest pålitelige kilde for opplysningene om tidligere sanksjoner — først fra 1901 sendt inn oppgaver over personer satt inn til soning av prinsipal frihetsstraff, meldinger om betingede dommer fra og med 1915, om påtaleunntelser etter straffeprosessloven fra og med 1921 og etter vergerådsloven fra og med 1923. Selv om det er satt mye inn på å skaffe opplysninger om tidligere sanksjoner ved gjennomgåelse av saksdokumenter etc., er det et stort spørsmål hvor fullstendige disse opplysningene er. Materialet tyder også på at opplysningene om sanksjonene for de eldste må være relativt mangelfulle. Mens de som var født etter 1895 gjennomsnittlig var registrert for 5,5 sanksjoner inntil 1958, var tallet for aldersgruppen født mellom 1885 og 1894: 4,2, mellom 1875 og 1884: 2,2 og for de født før 1885 bare 1,5. For de eldste ligger altså tallet på sanksjoner langt under tallet for de yngre. I hvert fall en del av disse forskjellene i sanksjonshyppighet må antagelig tilskrives mangler ved registreringene. Med den vekt Møglestue legger på antallet registrerte sanksjoner, er det derfor naturlig at man spør seg om det ikke hadde vært naturlig enten å utelate de aller eldste fra undersøkelsen, eller i det minste å holde dem atskilt fra de andre. De tidligst fødte var dessuten atskillig eldre enn sine medinnsatte ved første gangs innsettelse i Botsfengslet, noe som vel betyr at de også på mange andre områder atskiller seg fra de andre. På den annen side utgjør antallet innsatte født før 1885 — hvor forskjellene er mest markert — bare 14,2 % av samtlige, noe som gjør at den vekt dette må ha til en viss grad blir begrenset.

Ved å holde de forskjellige aldersgrupper fra hverandre kunne imidlertid undersøkelsen ha vunnet i en annen retning. Da kunne vi ha fått vite noe om hvilken vekt de forskjellige kriminalitetsfaktorer har hatt for de forskjellige aldersgrupper av innsatte undersøkelsen omfattet. Det er jo åpenbart at de faktorer som står i sammenheng med kriminaliteten ikke er konstante. Selv om det vel er mulig å komme fram til en universell teori om kriminalitetens årsaksforhold, er det høyst sannsynlig at det ikke finnes noen *enkeltfaktorer* eller kombinasjoner av enkeltfaktorer som har universell gyldighet — endringer i den sosiale struktur vil trolig også føre til endringer i disse enkeltfaktorene. Maksimen: „En god sosialpolitikk er den beste kriminalpolitikk“ hadde kanskje gyldighet i depresjonstidens Norge; i 1950 — årene hvor økningen i velferd synes å gå sammen med en økning i kriminaliteten, særlig blant ungdom — vil man lett stille seg mer skeptisk overfor maksimen. På dette punkt kunne Møglestues undersøkelse ha gitt oss opplysninger av interesse: om f. eks. alkoholmisbruk viste den samme sammenheng med antallet sanksjoner for menn som var oppvokset i det forrige århundredes Norge, som de som hadde sin

oppvekst i tiden rundt første verdenskrig. Men forhåpentligvis vil det bli muligheter til å komme tilbake til dette siden; de muligheter Scharfberg-materialet gir er langt fra uttømt.

Etter å ha gjort rede for sitt metodiske grunnsyn, tar Møglestue fatt på bearbeidelsen av materialet. Han foretar først en rekke partielle analyser, hvor han setter de enkelte sosiale bakgrunnsfaktorer i relasjon til sanksjonsantallet for de enkelte grupper av innsatte. Det ville føre alt for langt å gå i detaljer her. Men vi kan skjematisk sette opp resultatene på følgende måte:

Med økt antall sanksjoner øker

- antallet kriminelle i familien
- antallet drikkfeldige i familien
- antallet tilfelle hvor barndomshjemmet ble karakterisert som dårlig
- antallet tilfelle hvor den innsatte ikke hadde bodd hjemme inntil sitt 16 år
- antallet tilfelle hvor foreldrene var ugifte
- antallet tilfelle hvor foreldrene var arbeidere
- antallet innsatte som hadde dårlige evner
- antallet innsatte som ikke hadde fullført folkeskole
- antallet innsatte som var bosatt i byer
- antallet ugifte blant de innsatte
- antallet innsatte som var arbeidere og løsarbeidere
- antallet innsatte som hadde vært arbeidsløse i visse perioder
- antallet innsatte som var alkoholmisbrukere.

Disse sammenhengene viste seg for alle grupper av lovovertridere, med unntagelse av bedragerer og underslagere, hvor det på de fleste områder ikke var mulig å peke på klare sammenhenger.

De eneste indekser der det var umulig å påvise noen sammenheng med antallet sanksjoner var antallet søsken og sinnssykdom i familien.

Møglestue er selvfølgelig oppmerksom på at mange av disse sammenhengene kan være gjensidig avhengige. At antallet innsatte som ikke har fullført folkeskole øker med antallet sanksjoner, kan f. eks. skyldes at forholdene i barndomshjemmet er mindre tilfredsstillende for de med flere enn de med færre sanksjoner, slik at de ikke er blitt motivert til å fullføre skolen. Etter det kan skyldes at de med flere sanksjoner gjennomgående har dårligere evner. Begge disse to faktorer viser jo også variasjoner med antallet sanksjoner. Han forsøker derfor å kontrollere for den innflytelse dette kan ha øvet ved å holde enkelte andre faktorer konstante. Nå er det imidlertid umulig å kontrollere for *alle* faktorer samtidig — som Møglestue selv sier ville dette ført til et antall av forskjellige kombinasjoner på omtrent 9^{30} , — noe nær et tredve-sifret tall. Stort sett viser imidlertid de forskjellige partielle analyser at de enkelte faktorer også etter at det er kontrollert for visse mulige sammenhenger viser en selvstendig — om enn ofte mindre utpreget — sammenheng med antallet sanksjoner. Bare forskjellene i de innsattes ekteskapelige stilling faller bort, etter at det er kontrollert for oppvekstvilkårene; sammenlikner man grupper med samme oppvekstsvilkår, er det ingen forskjell av betydning mellom de gifte og ugifte fangene når det gjelder antallet sanksjoner.

Men Møglestues bearbeidelse av Scharffenbergmaterialet er ikke ferdig med disse partielle analysene. Ved å slå de mer detaljerte sosiale bakgrunnsdata sammen i større grupper, kan antallet kombinasjonsmuligheter reduseres betraktelig. Derved er det en mulighet for å foreta en kontroll av den innbyrdes sammenheng mellom disse hovedfaktorene. De mer spesielle kjennetegn som han har operert med tidligere slår han derfor sammen i fem hovedgrupper — arbeidsledighet, alkoholmisbruk, oppvekstsdefekter, utdanningsdefekter og bosted by. Så inndeler han de innsatte i 32 grupper på grunnlag av de forskjellige kombinasjoner som disse fem hovedgruppene kan anta: fra den mest belastede gruppe hvor alle fem typer av defekter er konstatert, til den minst belastede hvor ingen av dem finnes. Deretter ser han hvor mange sanksjoner personene innenfor disse gruppene i gjennomsnitt har pådratt seg. På dette grunnlaget finner han en økning i antallet sanksjoner med en økning i antallet defekter. — Mens f. eks. den gruppe hvor ingen defekter er konstatert, gjennomsnittlig var ilagt 1,7 sanksjoner, var antallet 7,3 i den gruppen hvor det var konstatert både oppveksts- og utdanningsdefekter sammen med arbeidsledighet, alkoholmisbruk og bosted by.

Med utgangspunkt i denne oppstillingen går så Møglestue videre — over i den mest spekulative, men kanskje også den mest inciterende del av boken. Han beregner først forskjellen mellom antallet sanksjoner som finnes mellom en gruppe innsatte hvor en bestemt belastningsfaktor foreligger, og den gruppe hvor vedkommende minusavvik *ikke* foreligger, men som i relasjon til de andre belastningsfaktorer er like. Han tar f. eks. for seg den gruppe av innsatte hvor både alkoholmisbruk, utdannings- og oppvekstsdefekter foreligger og finner at det gjennomsnittlige antall sanksjoner er 4,6. Så tar han for seg gruppen hvor alkoholmisbruk og utdanningsdefekter, men ikke oppvekstsdefekter foreligger, og finner at det gjennomsnittlige antall sanksjoner her er 3,9. Forskjellen i sanksjoner er altså 0,7, og denne forskjellen tilbakefører han til faktoren oppvekstsdefekter. På samme måte sammenlikner han de fenten andre parvis sammenhengende grupper med og uten oppvekstsdefekter, og regner ut forskjellene i antall sanksjoner. På dette grunnlaget finner han f. eks. at innsatte med oppvekstsdefekter har gjennomsnittlig 0,9 flere sanksjoner enn innsatte uten oppvekstsdefekter, og trekker den slutning at oppvekstsdefektene gjennomgående har forhøyd forbrytelsesintensiteten med 0,9 sanksjoner. For de andre fire minusavvik foretar han tilsvarende beregninger, og finner at utdanningsdefekter har bidratt til en forhøyelse på 0,5 sanksjoner, arbeidsledighet 2,3, alkoholmisbruk 1,5 og bosted by 1,4. Men disse fem faktorene forklarer ikke alt — også personer uten noen minusavvik har pådratt seg gjennomsnittlig 0,9 sanksjoner, og disse må da tilbakeføres til andre ukjente faktorer.

Ut fra dette vil så Møglestue sette opp en likning som kan gjøre det mulig å beregne det antall sanksjoner en Botsfengselsfange vil ha på-

dratt seg, dersom man kjenner hans bosted, forhold til alkohol, oppvekst, utdannelse og arbeidsforhold.

$$(1) \quad K = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + a_4x_4 + a_5x_5$$

K er antallet sanksjoner, x_1 betegner faktoren oppvekstsvilkår, x_2 utdannelsesforhold, x_3 sysselsetningsforhold, x_4 edruelighetsforhold og x_5 bostedsforhold. a 'ene er så vektallene for de respektive faktorer og a_0 vektallene for de uspesifiserte faktorer. Dersom vektallene innsettes blir altså likningen:

$$(2) \quad K = 0,9 + 0,9x_1 + 0,5x_2 + 2,3x_3 + 1,5x_4 + 1,4x_5$$

Antallet sanksjoner K kan så beregnes for hver enkelt fange ved å skifte ut x -ene med 1 der hvor vedkommende belastningsfaktor finnes, og med 0 hvor den ikke finnes.

Før Møglestue gjør dette, forsøker han imidlertid å beregne vektallene på en annen og mer nøyaktig måte ved å anvende „minste kvadraters metode“. Stort sett gir denne beregningen det samme resultat som sammenlikningen mellom de ulike grunner av innsatte, med unntak av at vektallene for arbeidsledighet stiger fra 2,3 til 2,7. Dette skjer særlig på bekostning av en reduksjon av vektallene for oppvekstsvilkår, edruelighetsforhold og uspesifiserte faktorer med 0,1 hver.

Oppstillingen av likningen er en logisk konsekvens av Møglestues grunnsyn på årsaksproblemet innenfor kriminologien. Allerede av hans redegjørelse for det teoretiske grunnlag for analyseopplegget, går det tydelig fram at han bekjenner seg til den retning som i amerikansk kriminologi har fått navnet „multiple-factor“-teorien. Denne teorien går i all korthet ut på at kriminalitet skyldes påvirkninger fra flere selvstendig virkende kriminalitetsfaktorer. Jo flere slike faktorer en person er preget av, jo større er sjansen for at han skal bli kriminell. Denne teorien står på den ene side i opposisjon til de „teorier“ som går ut på at kriminaliteten kan føres tilbake til en enkelt faktor, og på den annen side benekter den at det er mulig å skape en generell teoretisk overbygning over alle disse enkeltfaktorer.

Selv om man prinsipielt kan være uenig i „mangefaktor-teorien“, må det innrømmes at Møglestue har ført den et godt stykke videre. Tidligere arbeider på dette området har nøydt seg med å kartlegge og rendyrke de enkelte kriminalitetsfaktorer, eventuelt også forsøkt å sondre mellom hoved- og bifaktorer. Møglestues metodiske opplegg gjør det mulig ikke bare å kartlegge disse faktorene, men også å beregne den vekt de enkelte faktorer har. Selv om dette har måttet skje ved at flere enkeltfaktorer er slått sammen i hovedgrupper — og resultatene derfor kanskje har fått mindre verdi — innebærer metoden en logisk videreføring av teorien, som utvilsomt vil få konsekvenser innenfor dette område av kriminologisk forskning.

Møglestue opererer nesten konsekvent med prosenttabeller — bare i et bilag gis det enkelte oppgaver over den absolute fordeling. Og det er beklagelig at han av en eller annen grunn også har utelatt

N-verdiene fra prosenttabellene. Dermed er leseren avskåret fra selv å kunne kontrollere oppgavene, eller å kombinere tallene på andre måter enn som det er gjort.

Hvilke resultater kommer så Møglestue til ved å sammenlikne det beregnede antall sanksjoner med det faktiske for hver enkelt Botsfengselsfange? Uttrykt ved statistiske mål finner han at den residuale spredning er 3,83 sanksjoner — hvilket uttrykt på en annen måte betyr at for $\frac{2}{3}$ av de innsatte kan det faktiske antall sanksjoner som de var ilagt, bare beregnes med en nøyaktighet på $\pm 3,83$ sanksjoner. For de resterende $\frac{1}{3}$ er nøyaktigheten enda mindre. Den multiple korrelasjonskoeffisient er 0,49 — hvilket vil si at regresjonslikningen kan forklare halvparten av variasjonene i sanksjonene.

Disse fem hovedfaktorene — de innsattes oppveksts-, utdannings-, arbeids-, edruelighets- og bostedsforhold — er meget grove indekser. Oppdelingen i to grupper med og uten oppvekstsdefekter fører f. eks. til at innsatte med meget ulike oppvekstsforhold blir slått sammen i en gruppe. Som et forsøk på å myke dem opp, forsøker Møglestue både å splitte de enkelte faktorer opp i flere alternativer og å innføre nye faktorer. Dette gir enkelte interessante resultater — f. eks. viser det seg at forklaringsfaktorene „skilte eller ugifte foreldre“ og „evner under middels“ nå synes å være uten betydning.

Derimot synes ikke dette oppmykningsforsøket å ha ført til at regresjonslikningen i seg selv er mer utsagnskraftig, når det gjelder å si noe om antallet sanksjoner som den enkelte innsatte har pådratt seg — spredningen er 3,74 og de multiple korrelasjonskoeffisienter ligger på 0,5 nivået — altså så å si ingen endringer fra tidligere.

En vurdering av de resultater Møglestue kommer til på grunnlag av sine regresjonsberegninger forutsetter at man mer eller mindre er fagstatistiker. For en legmann på området blir derfor en slik vurdering uhyre vanskelig. Men det man kan driste seg til å si er at regresjonslikningen synes å ha en relativt lav utsagnskraft. Spredningen viser som nevnt at for $\frac{2}{3}$ av materialet kan antallet sanksjoner bare beregnes med en nøyaktighet på ca. ± 4 sanksjoner. Når man f. eks. finner at det beregnede antall sanksjoner for en innsatt er 7, må man regne med at det faktiske antall ligger et sted mellom 3 og 11. For den resterende tredjedel av de innsatte er nøyaktigheten enda mindre. Disse variasjonene er så meget større fordi de angår en intern analyse — utsagnskraften gjelder bare det materiale som det er beregnet på grunnlag av. Som Møglestue nevner, vil jo de resultater han kommer fram til, i første rekke ha praktisk interesse dersom regresjonslikningen også kunne anvendes overfor et annet materiale. Ved siden av å si noe om kriminalitetsfaktorene i sin alminnelighet, ville den da også kunne gi grunnlag for utsagn om en persons kriminalitet i fremtiden dersom man kjente de sosiale bakgrunnsfaktorer som preget ham. Dersom dette er tilfelle, ville undersøkelsen kunne tjene som et prognostisk hjelpemiddel innenfor strafferettspleien ved avgjørelse av straffutmåling, løslatelse på prøve etc. Men særlig stor pålitelighet

som prediksjonsinstrument synes imidlertid ikke regresjonsvirkningen å ha, dertil er spredningen for stor. Og her melder også andre problemer seg med full styrke — f. eks. de problemer som skyldes at kriminalitetsfaktorene kan være andre i dag enn da materialet ble inn-samlet, og vanskelighetene ved å klassifisere lovovertredere korrekt på grunnlag av de skjønnsmessige kriterier som er anvendt i denne undersøkel-sen. Men det kunne vært interessant og fått vite litt mer om den interne pålitelighet av likningen. Møglestue forsøker seg imidlertid ikke på å teste holdbarheten, til tross for at et slikt forsøk ved å anvende „splithalf“-metoden kunne synes meget nærliggende: ved å dele de innsatte tilfeldig i to grupper, og så stille opp regresjonslikningen på grunnlag av den ene gruppe, og prøve holdbarheten av den på den annen. Selv om dette selvfølgelig ikke kunne si noe sikkert om holdbar-heten av resultatene anvendt på et annet materiale, ville det likevel et stykke på vei kunne gi et visst grunnlag til å trekke slutninger om dette.

Den lave utsagnskraft av regresjonslikningen fører Møglestue i første rekke tilbake til feil ved observasjonene og klassifiseringen av de data den bygger på — både de sosiale bakgrunnsfaktorer og sanksjonene. Han legger også stor vekt på at den lave utsagnskraft kan ha sammen-heng med selve valget av data — at bakgrunnsfaktorene er for få og lite spesifiserte, og at antallet sanksjoner ikke er den beste indeks på kriminell belastning.

Derimot legger han liten vekt på selve utgangspunktet for oppstil-lingen av regresjonslikningen, nemlig at de enkelte faktorer står i en lineær sammenheng med hverandre. Møglestue peker på at de sammen-fattende analyser tyder på at sammenhengen er av en slik karakter, og han tror ikke at det er noen vesentlig forklaring på den lave ut-sagnskraften av regresjonslikningen at sammenhengen er en annen. På dette punkt er det imidlertid fristende å si seg uenig. I tabell 68 på s. 139 som danner grunnlaget for beregningen av vektallene, viser det seg at variasjonene for faktoren oppvekstsdefekter i de forskjellige sammensetninger er mellom 0,7 og 1,2, for utdanningsdefekter 0,1 og 1,1, for arbeidsledighet 2,5 og 3,5 og alkoholmisbruk 1,1 og 2,3. Når den mulige variasjonsbredde er mellom 1,6 og 7,3 — altså 5,7 sanks-joner — betyr dette at variasjonene for disse forklaringsfaktorene er henholdsvis 9 %, 21 %, 18 % og 21 %. Sagt med andre ord — og med utgangspunkt der variasjonene er størst — betyr det at alkoholmisbruk når det ikke står i sammenheng med noen andre av faktorene bidrar til en økning på 1,1 sanksjoner, mens det derimot bidrar til en økning på 2,3 sanksjoner hvis det kommer i tillegg til utdanningsdefekter. Dette kan vel like gjerne tolkes dit hen at sammenhengen ikke er lineær, men at belastningsfaktorene har forskjellig vekt alt etter de kombinasjoner de opptør i. Og som det framgår av undersøkelsene er variasjonen atskillig større når det ikke er tale om grupper av innsatte, men om enkeltindivider.

Undersøkelsen kan selvfølgelig ikke gi noe sikkert svar på hvordan sammenheng det er mellom disse faktorene og den kriminelle belast-

ning — om den er lineær eller ikke. Eller om det i det hele tatt er mulig å beskrive denne sammenheng med en matematisk formel. På dette område må man ty til tro. Og tro gir oftest et lite fruktbart utgangspunkt for en diskusjon.

Møglestue forsøker også å benytte regresjonslikningen til å beregne antallet sanksjoner for de forskjellige kategorier av lovovertridere. Han finner da at den er utsagnskraftig, innenfor de rammer som han tidligere har trukket opp, for gruppene „tyvsforbrytere“, „andre vinningsforbrytere“ og „andre forbrytere“, men derimot ikke for underslagere og bedragere, voldsforbrytere og sedelighetsforbrytere — for disse siste grupper viser det seg at hverken oppvektsdefekter, utdanningsdefekter eller alkoholmisbruk har hatt påviselig sammenheng med sanksjonsantallet. Det synes naturlig å søke forklaringen på dette i at vinningsforbryterne utgjør hovedmassen av materialet, nemlig 65 %, og at det således i første rekke er vinningsforbryterne vektfallen i regresjonslikningen er avledet av. Dette skulle tilsi at mulighetene for å anvende likningen på et annet materiale er relativt begrensede.

Jeg har i det foregående kommet inn på visse mer spesielle områder hvor det kan reises en viss kritikk mot Møglestues resonnementer. Selve opplegget reiser imidlertid et hovedproblem av prinsipiell karakter. Opplysningene om de innsattes sosiale forhold er innsamlet da de ble innsatt på Botsfengslet første gang. Men dette betyr ikke at de alle sto ved begynnelsen av sin kriminelle løpebane. Av undersøkelsen går det fram at av de innsatte hadde 30 % tidligere pådratt seg fra 1—2 sanksjoner og 32 % 3 eller flere sanksjoner for forbrytelser. Ved siden av dette er det også grunn til å tro at mange av dem hadde pådratt seg sanksjoner for forseelser. Dette gjør det berettiget å spørre hva som kom først i tid — kriminaliteten eller de sosiale bakgrunnsfaktorer. Det kan tenkes at alkoholmisbruket, arbeidsledigheten, bosettingen i byer og manglende utdanning nettopp kan skyldes kontakten med rettsorganene. Sagt på en annen måte kan det bety at kriminaliteten og dens konsekvenser er den sosiale bakgrunnsfaktor som har ført til alkoholmisbruk, arbeidsledighet etc., og ikke at sammenheng er den omvendte.

Møglestue er selvfølgelig fullt klar over denne innvendingen. Og i enkelte av de partielle analysene tar han spørsmålet opp, og forsøker å undersøke hvilken vekt innvendingen måtte ha. Han finner at både når det gjelder alkoholmisbruk og arbeidsledighet er de innsatte *uten* tidligere sanksjoner mindre belastet enn de *med* tidligere sanksjoner. Men denne forskjellen er ikke større enn at den kan skyldes forskjellene i sammensetningen av de to grupper — blant de uten tidligere sanksjoner er relativt mange underslagere og sedelighetsforbrytere. Resultatene av de partielle analysene synes derfor å tyde på at det er kriminaliteten som eventuelt kommer først i tid.

Men det er et spørsmål — som imidlertid undersøkelsen ikke kan gi noe sikkert svar på — i hvilken grad dette hadde vært tilfelle dersom det hadde vært kontrollert for andre faktorer. Av regresjonsbereg-

ningene viser det seg nemlig at de sosiale bakgrunnsforhold i barne- og de første ungdomsårene — altså de forhold som manifesterte seg før vedkommende hadde sjanse til å bli stemplet som kriminell i juridisk forstand — viser minst sammenheng med kriminaliteten. Som vi så var den beregnede vekt av oppvekstsdefekter og utdanningsdefekter henholdsvis 0,9 og 0,5, mens vektallene for alkoholmisbruk var 1,5 og for bostedsforhold ved innsettelsen i Botsfengselet 1,4. Vekttallet for sysselsettingsforhold var ubetinget størst med 2,3. Og nettopp vanskene med å skaffe arbeid var vel i tiden fram til den annen verdenskrig hovedproblemet for mange lovovertredere, nettopp fordi de var stemplet som lovovertredere.

Alle disse forhold gjør at man etter lesningen av Møglestues bok sitter igjen med mange spørsmål. Og spørsmålene er langt flere enn de som vanligvis reiser seg etter lesningen av en undersøkelse som denne. Forklaringen på dette er innlysende: Møglestue har ikke som så mange andre begrenset seg til en enkel kartlegging av kriminalitetsfaktorene, men har ved hjelp av de redskaper som en fagstatistiker har til rådighet kastet seg ut i de mest kompliserte problemkomplekser. Dette har ført til at hans undersøkelse på mange områder er lett å kritisere, men vanskelig å gjøre bedre. Og man tar ikke munnen for full når man hevder at hans arbeide vil bli stående blant det beste på sitt område innenfor nordisk kriminologi — ikke fordi hans resultater er så oppsiktsvekkende, men fordi hans teoretiske opplegg, hans metoder og den bruk han gjør av dem har åpnet nye veier innenfor denne grenen av kriminologisk forskning.

Ragnar Hauge.

L. W. Merrow Smith: Prison Screw. Herbert Jenkins Ltd., London 1962. 192 s. (21 sh.)

32 års tjeneste som „screw“, det almindelige fangeudtrykk for en fængselsbetjent, har givet forfatteren materialet til denne beskrivelse af livets tilskikkelser inden for det engelske fængselsvæsens mure. Bogen er spækket med småaneddoter om alle de forskellige mennesketyper, der befolker fængslerne og gør livet surt for den uniformerede autoritet. Forfatteren har været tjenstgørende fra Auburn-systemets slutepoke til indførelsen af „frigang“ for grove vaneforbrydere og oprettelsen af åbne fængsler, og hans erindringer dækker således et interessant kapitel i fængselsvæsenets historie, men hæver sig ikke kvalitativt over den gængse engelske memoiregenre fra politi- og fængselsvæsen.

Jon Johnsen.

John St. John: Probation — The Second Chance. Vista Books, London 1961. 280 s. (25 sh.)

Forfatteren ønsker med denne bog — som lægmand til lægmand — at give en indgående beskrivelse af, hvad probation egentlig er. Han har studeret sit emne grundigt ved samtaler med probation officers,

ved at følge deres arbejde på kontoret, ledsage dem på deres besøg hos tilsynsklienterne og deltage i retsmøderne.

Gennem referat af en lang række konkrete tilsynsforløb belyses en probation officer's byrdefulde, men afvekslende arbejde, og man får et meget levende indtryk af alle de tænkelige og utænkelige problemer, som tårner sig op om en medarbejder i kriminalforsorgen, og hvilke metoder denne har til disposition i forsøget på at bistå klientellet med at løse disse problemer.

Enhver, der er interesseret i kriminalforsorg i frihed, vil have udbytte af denne bog.

Jon Johnsen.

Donald McCormick: The Identity of Jack the Ripper. Pan Books Ltd., London 1962. 224 s. (2 sh. 6 d.)

Få forbrydelser har optaget sindene så stærkt og så længe som „Jack the Ripper's“ ugerninger i Londons East End slum i 1888, som kostede i hvert fald 5 prostituerede kvinder livet under så grusomme omstændigheder, at den engelske nation blev rystet i sin grundvold. Ofrene fandtes dissekeret med nyrer eller ovarier fjernet, alt udført med en sådan kyndighed og rutine, at gerningsmanden måtte antages at have kirurgisk erfaring. Selveste dronning Victoria fulgte sagen med interesse og meddelte skriftligt justitsministeren, hvilke spor politiet burde følge, men Scotland Yards anstrengelser var alle forgæves, og drabsmanden blev aldrig fundet.

Meget tyder imidlertid på, at forfatteren er på rette spor, når han udpeger en russisk feltskær, Alexey Pedachenko alias Vassily Konovalov, som identisk med „Jack“. Denne russer virkede i 1888 på en klinik i London, hvor 4 af de myrdede gadepiger havde været patienter, han forsvandt fra London efter det sidste drab, blev mistænkt for et lignende drab i Petrograd, hvor han senere blev anholdt som transvestit og anbragt på sindssygehospital, hvor han døde omkring 1909.

Jon Johnsen.